

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643)

Державне управління: удосконалення та розвиток № 2, 2015

УДК 332.012.64

Ю. О. Ольвінська,
кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики,
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У КРАЇНАХ СВІТУ

J. O. Olvinskaya,
PhD (Econ.), Associate Professor of the department of Statistics,
Odessa National Economics University, Odessa

FEATURES OF STATE REGULATION OF SMALL BUSINESS AROUND THE WORLD

У статті проаналізовано досвід функціонування та розвитку суб'єктів малого підприємництва у країнах світу. Виявлено позитивні та негативні риси даного процесу. Запропоновано використання практики регулювання суб'єктів підприємництва в країнах з розвинутою ринковою економікою з погляду перспективних напрямків подальшого розвитку й підтримки підприємництва в Україні. А досвід країн, що розвиваються, при формуванні системи державної підтримки малого бізнесу, що формується в Україні у сучасних умовах господарювання.

The article analyzes the experience of functioning and development of small businesses in the world. Advantages and negative aspects of this process. The use of management practices entities in countries with developed market economies in terms of prospects for future development and support of business in Ukraine. And the experience of developing countries, the formation of state support to small business, formed in Ukraine in the current economic conditions.

Ключові слова: підприємництво, малі підприємства, державна підтримка, країни світу.

Keywords: entrepreneurship, small business, government support, countries.

Постановка проблеми. Підприємництво – це основа розвитку та ефективного функціонування економіки будь-якої країни. Протягом багатьох років підприємництво є об'єктом досліджень представників різних країн світу та економічних шкіл. Це обумовлено в першу чергу тим, що в більшості країн світу підприємництво складає один з найважливіших секторів економіки. Великі підприємства визначають рівень науково-технічного та виробничого потенціалу розвитку будь-якої країни, а малі та середні підприємства, в свою чергу, є найбільш масовою формою ділової активності та забезпечують соціально-економічну стабільність розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми розвитку підприємницького сектору в цілому та зокрема суб'єктів малого підприємництва останні роки є об'єктом ретельної уваги багатьох дослідників, як в Україні, так і за її межами. Вагомий внесок у розвиток малого підприємництва зробили А. Бутенко, З. Варналій, В. Герасимчук, С. Дрига, А. Кредісов, А. Садеков, Т. Уманець та інші. Однак, багато питань, пов'язаних з державним регулюванням сфери малого підприємництва.

Метою даного дослідження є аналіз зарубіжного досвіду функціонування та розвитку малого підприємництва та визначення перспективних напрямків державного регулювання розвитку й підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Малі підприємства швидко реагують на всі зміни у бізнес-середовищі. Вони перші страждають від надмірного обтяження бюрократією, але й перші, хто буде нагородженим добробутом та процвітатиме від ініціативи порвати з бюрократизмом. Малі підприємства значно сприяють соціальному і регіональному розвитку через те, що вони являються прикладом ініціативності та дієвості [1, с. 77].

За даними Конференції Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90%, а іноді перевищує 95% [1]. Так, у країнах ЄС суб'єкти малого та середнього підприємництва складають 99,8%, у США – понад 90%, в Японії – 99% [1].

У різних країнах світу існують різні критерії визначення суб'єктів малого підприємництва (табл. 1).

Таблиця 1.

Критерії визначення суб'єктів малого підприємництва у країнах світу

Країна	Критерії визначення суб'єктів малого підприємництва			
	Чисельність зайнятих, осіб	Річний обсяг реалізації	Валовий доход	Уставний фонд
Європейський союз	до 50	до 4,0 млн. євро	-	до 2,0 млн. євро
США	- обробна промисловість: до 1000; - інші сфери: до 100.	-	-	-
Росія	до 100;	400 млн. руб	-	-
Японія	- обробна промисловість, транспорт: до 300; - оптова торгівля: до 100; - роздрібна торгівля та інші: до 50.	-	-	- обробна промисловість, транспорт: до 100 млн. йен; - оптова торгівля: до 30 млн. йен; - роздрібна торгівля та інші: до 10 млн. йен.
Україна	до 50	-	до 10 млн. євро	-

В Україні до малих підприємств згідно Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» відносять:

- фізичних осіб, що зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності;
- юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не перевищує 10 млн. євро.

Про стан розвитку малого та середнього підприємництва, в першу чергу, свідчить його внесок у валовий внутрішній продукт.

Як свідчать наведені на рис. 1. дані, у країнах ЄС, а також США та Японії більше половини ВВП створюється малими та середніми підприємствами. Найбільший вклад у ВВП належить малому та середньому підприємству в Італії (68%).

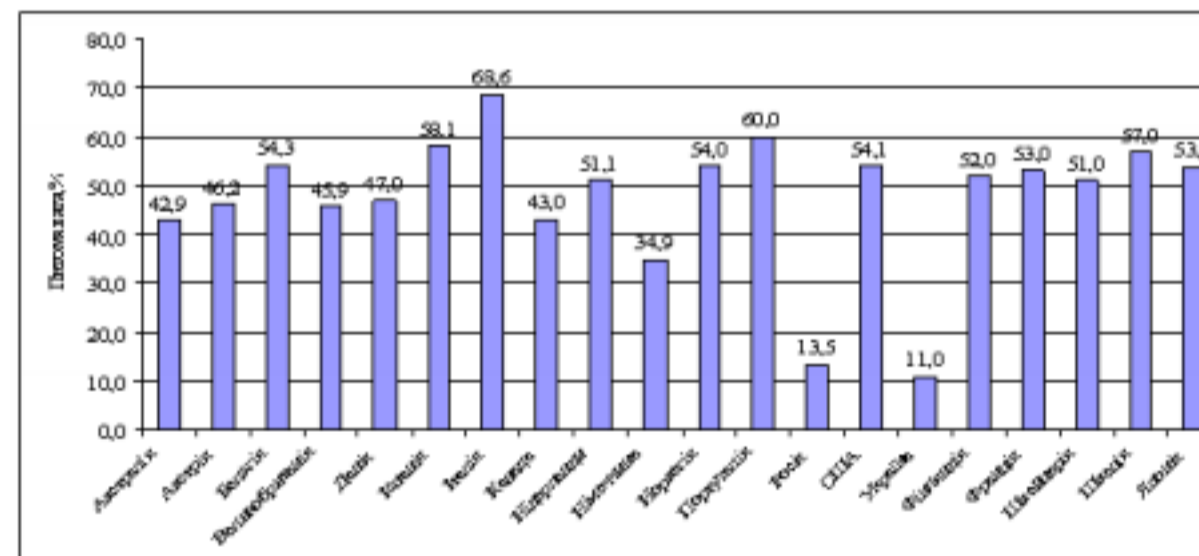

Рис. 1. Внесок малого та середнього підприємництва у ВВП у країнах світу

Розвиток підприємництва має великий вплив на забезпечення зайнятості та нових робочих місць [5]. У розвинутих країнах на мале та середнє підприємництво припадає більше половини сукупної кількості робочих місць (рис. 2).

У країнах ЄС малі та середні підприємства забезпечують робочими місцями понад 70 млн. осіб, що становить майже 70% від усіх робочих місць у приватному секторі. У США понад 50% зайнятих у приватному секторі працюють на підприємствах малого та середнього бізнесу. В Японії на них припадає майже 70,2% усіх робочих місць.

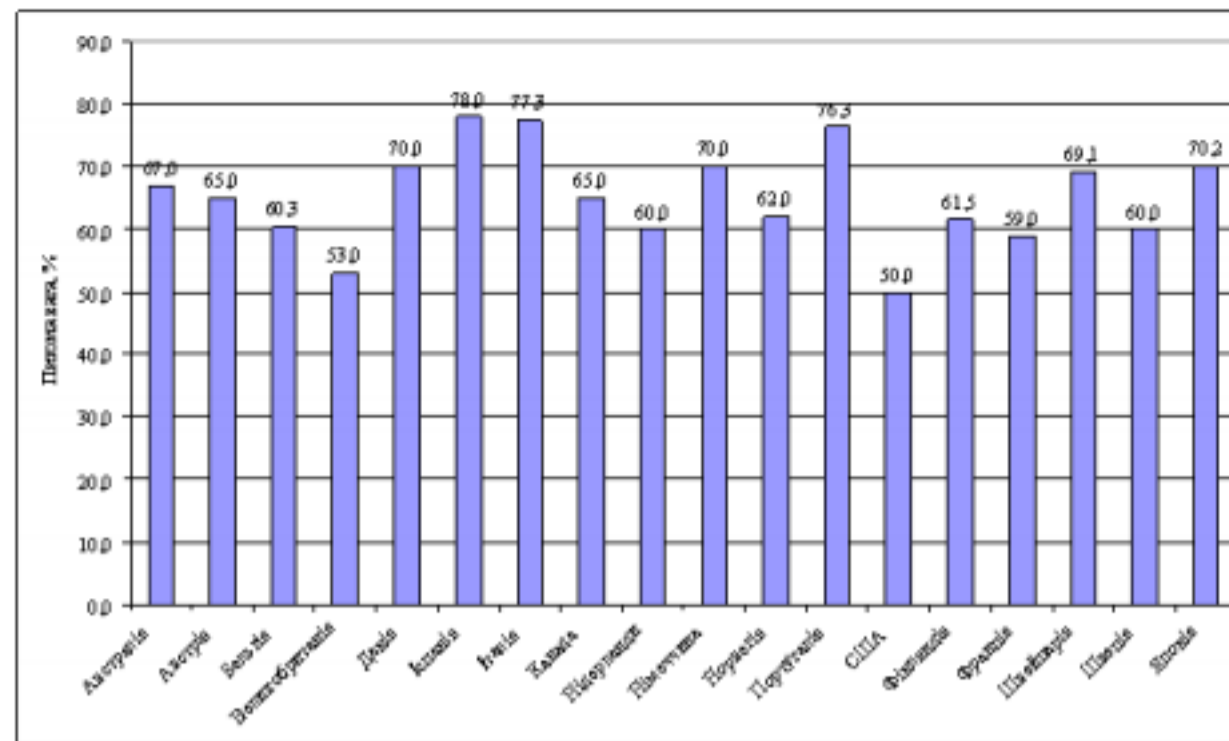

Рис. 2. Питома вага зайнятих у малому та середньому підприємстві у загальній кількості зайнятих у країнах світу

Успішний розвиток підприємництва можливий лише в умовах забезпечення здорової конкуренції, створення сприятливого клімату та раціональної підтримки з боку держави, ефективної дії ринкових механізмів. Отже, особливістю функціонування суб'єктів підприємництва є необхідність формування сприятливого специфічного середовища для його успішного розвитку. Як свідчить світовий досвід, однією з найбільш важливих та стійких особливостей сучасної політики у галузі підприємництва є її базування на практиці цілеспрямованої державної підтримки, особливо малих форм господарювання. Ступінь і масштаби такої підтримки суттєво відрізняються в різних країнах і багато в чому залежать від специфічних моделей національного ринкового господарства.

У зарубіжних країнах накопичено великий досвід державної підтримки суб'єктів підприємництва, причому не тільки на загальнонаціональному, але і на регіональному рівні. Основні напрямки державної підтримки малого й середнього підприємництва практично у всіх країнах містять у собі законодавчу, фінансову, консультативну, інформаційну, освітню підтримку підприємців, а також державне пряме або непряме (наприклад, через великі підприємства) замовлення на продукцію малих підприємств. Основним інструментом державного регулювання суб'єктів підприємництва, як в Україні, так і в інших країнах, є розробка і реалізація цільових державних та регіональних програм його підтримки [2, с. 120].

У 90-і роки ХХ століття увага дослідників, в першу чергу, приділялася аналізу й використанню зарубіжного досвіду підтримки малих і середніх підприємств розвинутих країн Північної Америки, Західної Європи і Японії. Однак, особливістю цих країн є більш висока якість інститутів підтримки, як з боку держави, так і з боку ринку. У зв'язку з цим, пряме запозичення практики регулювання суб'єктів підприємництва в країнах з розвинутою ринковою економікою виявляється неефективним для України. Але цей досвід дуже корисний з погляду перспективних напрямків подальшого розвитку й підтримки підприємництва. Розглянемо особливості розвитку малого та середнього підприємництва у розвинених країнах світу.

Так, у **США** мале та середнє підприємництво відіграє важливу роль в національній економіці. Малі та середні підприємства складають 81% у сфері послуг, 80% – у будівництві, 55% – у роздрібній торгівлі, 21% – у обробній промисловості. Останнім часом суб'єкти малого та середнього підприємництва також починають активно розвиватися у таких галузях як електротехнічна та хімічна промисловість. Тому підтримка малих і середніх підприємств є одним з пріоритетних напрямків державної політики Сполучених Штатів на федеральному рівні. Ще в 1953 р. з прийняттям першого базового закону про розвиток і підтримку малих і середніх підприємств при президенті США була сформована Адміністрація малого бізнесу (SBA) та розпочата розробка цільових федеральних і регіональних програм і проектів розвитку з одночасним створенням необхідної інфраструктури. Державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва здійснюється безпосередньо підрозділами Адміністрації або уповноваженими компаніями, партнерськими організаціями. Діяльність Адміністрації фінансується федеральним урядом із затвердженого конгресом федерального бюджету, причому в бюджеті визначаються статті витрат по конкретних, найбільш значимих програмах. Щорічно бюджет цієї організації в сукупності складає 15 – 18 млрд. дол. Крім того, з різних джерел у сферу малого підприємництва Адміністрація залучає ще близько 400 млрд. дол.. Програми підтримки малого підприємництва також успішно реалізуються на муніципальному рівні.

Однією з причин економічного успіху **Канади** на світовому рівні є розвинений сектор малого підприємництва. За кількістю малих підприємств Канада займає друге місце в світі після США. Більшість малих та середніх підприємств зайняті у сільському господарстві, у сфері послуг, в оптовій та роздрібній торгівлі. У даний час у Канаді розроблені спеціальні інформаційної, фінансової і науково-технічної підтримки малих і середніх підприємств у провінціях, особливо на півночі, за участю урядових органів, банків, університетів, торговельних палат, союзів підприємств. Метою таких програм є інтенсивний розвиток сімейного, жіночого і молодіжного бізнесу, створення інноваційних парків, інформаційних бізнес-центрів і бізнес-інкубаторів. Уряд країни та органи місцевого самоврядування залучають суб'єктів малого та середнього підприємництва до державних проектів. Також уряд Канади приділяє велику увагу стабілізації регуляторної системи у сфері підприємництва. Дуже сильний нормативно-правовий тиск змушує підприємців переходити до «тінявого» сектора економіки. У Канаді послаблене нормативно-правове регулювання підприємництва поєднується з обов'язковими законами, які захищають інтереси суб'єктів господарювання. Так, наприклад, процес відкриття нового підприємства в Канаді займає 3 дні, а сектор тінявої економіки складає лише 16,4%. Завдяки успішному розвитку після другої світової війни у сфері технічного та економічного розвитку **Японія** увійшла у трійку найбільш розвинутих країн світу. Цьому в значній мірі сприяв розвиток малого підприємництва. Питома вага малого підприємництва в економіці країни складає 40%. Малі підприємства зайняті у будівництві, легкій промисловості та сфері послуг. Виготовленням наукоємної продукції та розробкою інноваційних технологій в Японії зайняті лише великі компанії, тому економічна політика уряду спрямована на розвиток технічного та наукоємного виробництва у малому підприємстві. Для малих підприємств, які активно розвивають наукоємне та високотехнологічне виробництво, уряд країни виділяє субсидії на всіх етапах функціонування підприємства. Більшість законодавчих актів визначають статус підприємств малого бізнесу, встановлюють розмір пільг для цих підприємств відповідно до видів економічної діяльності, регламентують антимонопольну діяльність в країні. Уряд Японії жорстко регламентує ринкову вартість виробленої продукції, шляхом введення обмежень на розмір її збільшення або зменшення. В разі виявлення непідтверджених знижок або наявності спекулятивних цін підприємництва позбавляють права здійснення своєї діяльності. Це розповсюджується на всі підприємства країни. Такі заходи дозволяють контролювати зростання цін та рівня інфляції. Тому суб'єкти малого підприємництва існують у дуже сприятливих економічних умовах. Регулюванням діяльності малого підприємництва у Японії займається Управління малих підприємств, яке підпорядковане Міністерству зовнішньої торгівлі та промисловості Японії. Основною проблемою, з якою стикаються малі підприємства Японії, є нестача фінансових ресурсів. Тому, з метою полегшення процедур отримання позик суб'єктами малого підприємництва урядом Японії була створена Корпорація страхування малого та середнього підприємництва. Також держава надає малим підприємствам займи та гарантії по отриманим позикам. Субсидії, позики на спеціальних пільгових умовах та займи надаються на: удосконалення та модернізацію виробництва підприємств наукоємної галузі; впровадження розроблених разом з науковими

зкладами інноваційних технологій; сприяння розвитку легкою та харчовою промисловістю; розробку та впровадження нових видів продукції; створення та подальший розвиток нових суб'єктів малого підприємництва у регіонах Японії з низьким рівнем промислового розвитку. Урядом Японії також створені спеціальні центри, на базі яких підприємцям надаються консультації та здійснюється підготовка та перепідготовка спеціалістів для суб'єктів малого підприємництва. Це сприяє залученню до малого підприємництва нових верств населення.

Сінгапур є одним з найбільших центрів по переробці нафтопродуктів. Більшість економістів вважають Сінгапур найкращим місцем для розвитку і функціонування підприємництва. У країні розвинена ринкова економіка та фінансова інфраструктура, тому що саме тут розташовані представництва більше 3000 найбільших компаній світу. До основних причин процвітання економіки та підприємництва Сінгапура можна віднести:

- Наявність сприятливого економічного середовища та привабливого інвестиційного клімату в країні: існує пільгове податкове законодавство для суб'єктів малого підприємництва, яке спрямоване на залучення іноземного капіталу та інвестицій.
- Суб'єкти малого підприємництва в більшості зайняті у сфері послуг. Більшість мешканців Сінгапура займаються індивідуальною підприємницькою діяльністю, деякі володіють акціями та іншими цінними паперами різних компаній. Тому середній клас у Сінгапурі складає близько 80% від загальної кількості населення.
- Сприятливі умови для створення суб'єктів підприємництва та подальшого їх функціонування: особливі пільги розраховані на створені малі і середні підприємства.

Мале і середнє підприємництво в Сінгапурі входить до однієї групи. При цьому головним критерієм є кількість зайнятих працівників на підприємстві, яке не повинне перевищувати двохсот чоловік. Їх можна поділити на дві категорії. Перша категорія займається організацією і розвитком ресторанного, готельного, туристичного, будівельного та інших сервісів. Друга категорія суб'єктів малого та середнього підприємництва зайнята у сфері виробництва та використання інноваційних розробок. Економіка Сінгапура спрямована на співпрацю між підприємцями та об'єднання їх в спеціальні союзи з метою ефективного розподілу праці і для досягнення кращого результату при впровадженні нових технологій і виробництві нової продукції. У Сінгапурі функціонує близько 140 тисяч суб'єктів малого і середнього підприємництва, що складає близько 90% усіх підприємств країни. Підтримкою малого підприємництва в Сінгапурі займається спеціально створене агентство «Spring», яке займається розробкою і реалізацією різних програм сприяння малому підприємству. У Сінгапурі впроваджується величезна кількість різноманітних програм по пільговому кредитуванню, які включають спеціальні позики, страхування кредитних ризиків, надання субсидій. Для малих підприємств, чисельність робітників на яких складає не більше 10 чоловік, створюються спеціальні пільгові умови на отримання позик. Уряд Сінгапура фінансує навчання і підвищення кваліфікації кадрів, які зайняті у сфері малого підприємництва. Для цього функціонують державні і деякі приватні навчальні заклади.

Південна Корея – це одна з азіатських розвинутих країн світу, де малий і середній бізнес розвиваються досить інтенсивно. Малі підприємства в цій країні складають 99,5% усіх зареєстрованих суб'єктів підприємництва і на їх частку приходиться близько 50% обсягу виробленої продукції. Уряд країни приділяє велику увагу підтримці та розвитку малого та середнього підприємництва. Про це свідчить розгалужена мережа інститутів підтримки. Так, у 1962 р. була утворена Корейська федерація малого і середнього бізнесу (КФМБ). Створений у рамках федерації Фонд взаємодопомоги здійснює спеціальну програму сприяння розвитку оптової торгівлі. У 1996 р. створена Адміністрація малого і середнього бізнесу (АМСБ), яка є державним органом і виступає як секретаріат при Президентській Комісії з малого і середнього бізнесу і займається розробкою державної політики у цій сфері. Конкретні заходи для підтримки малого і середнього бізнесу здійснюються на підставі цілого ряду законодавчих актів. Відповідно до цих законодавчих документів Уряд Кореї і його спеціалізовані органи здійснюють фінансову та правову підтримку малого і середнього підприємництва за будь-якими напрямками. До їх числа відносяться програми модернізації устаткування малих і середніх підприємств; програми координації зусиль малих і середніх підприємств по створенню конкурентоспроможної промислової продукції. Необхідно також відзначити, що в ряді випадків законодавство країни зобов'язує великі промислові підприємства передавати морально (але не фізично) застаріле обладнання для використання в сфері малого і середнього підприємництва. Урядом Кореї розроблена також програма пільгового оподаткування малих і середніх підприємств. Ця програма передбачає не тільки зниження податків на продукцію малих і середніх підприємств, не тільки пільгову оренду виробничих приміщень, але і надання малим і середнім підприємствам пільгових довгострокових банківських кредитів. У реалізації урядових програм важлива роль належить також Корпорації сприяння малому і середньому підприємству (SMTPC). Її основним завданням є розробка конкретних програм сприяння розвитку малого і середнього підприємництва. У відповідності зі спеціальним Актом про заходи для організаційного зміцнення малих і середніх підприємств, Корпорація здійснює спеціалізовані програми по розробці технологій, комп'ютеризації й автоматизації виробництва на малих і середніх підприємствах. Фінансові ресурси Корпорації формуються, в основному, за рахунок надходжень з державного бюджету у виді довгострокових державних кредитів і спеціалізованих урядових відрахувань у Фонд сприяння розвитку малому і середньому підприємству, що знаходиться під безпосереднім контролем і керуванням Корпорації.

У **країнах-членах Європейського Союзу** суб'єкти малого та середнього підприємництва зайняті в оптовій та роздрібній торгівлі, харчовій промисловості, будівництві, ділових стратегічних послугах, готельному, ресторанному та туристичному бізнесі. Відносно розвитку малого та середнього підприємництва урядові структури ЄС також проводять зважену державну політику, яка враховує галузеві та регіональні особливості розвитку та функціонування цього сегменту економіки. Головними цілями наддержавного рівня в ЄС є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні окремих її суб'єктів шляхом залучення підприємств до електронної комерції, активізація процесів створення та впровадження інновацій, спрощення процедур для створення нових підприємницьких структур. На державному рівні політика ЄС спрямована на усунення перешкод ефективного функціонування суб'єктів підприємництва. Так, для усунення бюрократичних перепон на шляху створення та функціонування суб'єктів підприємництва розроблено та впроваджено декілька програм:

- Програма SLIM: пропонує заходи щодо спрощення законодавства ЄС в тому або іншому секторі економіки.
- Євроінфоцентри: роз'яснення вимог законодавства до суб'єктів підприємництва; спрощення форм та звітних вимог; організація європейських конференцій для щойно створених суб'єктів малого та середнього підприємств.
- Програма оцінювання впливу нормативних актів на функціонування підприємництва з погляду порівняння витрат, вигод і ризику.
- «Центр єдиного вікна»: спрямоване на співробітництво між відповідними державними органами та підприємницькими структурами, яке може стати корисним для обох сторін.

Ще однією перешкодою функціонування суб'єктів підприємництва є нестача фінансових ресурсів. Тому багато урядових програм підтримки у ЄС спрямовано на надання їм прямої фінансової допомоги. Також допомога може здійснюватися шляхом створення змішаних форм фінансової підтримки, кредитування на пільгових умовах, надання гарантій по кредитах, участі у капіталі суб'єктів підприємництва. В цьому напрямі урядами країн - членів ЄС здійснюється: стимулювання розвитку вторинного ринку цінних паперів; зменшення ставок оподаткування дивідендів та інших доходів від інвестування в суб'єкти малого та середнього підприємства; стимулювання розвитку мереж, які спеціалізуються на пошуку інвесторів; надання гарантій на отримання кредитів; фінансування малих, високо ризикованих підприємств з метою стимулювання розвитку інновацій.

Для полегшення податкового тягаря на суб'єкти малого та середнього підприємства у сфері непрямого оподаткування було запропоновано: гармонізація ПДВ, спрощення бухгалтерської звітності зі сплати ПДВ, подання статистичної звітності зі сплати ПДВ щороку замість щомісяця, звільнення мікропідприємств від сплати ПДВ, надання права вибору країни – місця сплати ПДВ, за умови використання «дистанційної торгівлі».

У сфері прямого оподаткування в ЄС встановлено пільгове оподаткування прибутку суб'єктів підприємства. Так, наприклад, у Великобританії податок на прибуток малих та середніх підприємств складає 25% проти 35% для решти підприємств, у Нідерландах – 40% проти 50%. Досить часто підприємства малого та середнього бізнесу можуть бути звільнені від податку на прибуток протягом певного періоду, наприклад, для заохочення інвестицій у

наукові дослідження та новітні технології. Слід також відмити, усунення подвійного оподаткування для дочірніх компаній.

Одним з пріоритетів політики підтримки суб'єктів підприємництва у ЄС є підвищення інноваційної активності малого та середнього підприємництва. Це є одним з найважливіших чинників підвищення конкурентоспроможності цих підприємств.

На сучасному етапі від персоналу підприємств малого та середнього бізнесу вимагають високої професійної підготовки та постійного підвищення кваліфікації. Тому зростання освітнього рівня та ділової культури найманого працівника стає необхідною умовою збереження робочого місця. У більшості країн-членів ЄС в школах та університетах були запроваджені спеціальні програми для сприяння формуванню та розвитку підприємницьких навичок. Також увага приділяється перепідготовці кадрів та підвищенню їх кваліфікації, враховуючи потреби суб'єктів підприємництва. Програми підготовки кадрів для малого та середнього підприємництва фінансуються декількома програмами ЄС, у тому числі, за рахунок Європейського соціального фонду та програми «Леонардо да Вінчі». У країнах Європи діє мережа навчальних та консультаційних центрів, мета яких надання допомоги суб'єктам підприємництва у розробці їх стратегії в умовах єдиного європейського ринку. В розвинутих регіонах функціонують центри підприємництва та інновації, які спрямовані на стимулювання розвитку місцевих підприємств малого та середнього бізнесу та сприянню поширення технологічних інновацій. У 1999 р. в ЄС з'явилися програми залучення суб'єктів підприємництва до електронного світу. Електронна торгівля дає малим та середнім підприємствам можливість для збільшення своєї присутності на національних та світовому ринках. Так, у Нідерландах дві третини підприємств малого та середнього бізнесу мають доступ до Інтернету та використовують інструменти електронної торгівлі, зокрема, банківські трансакції, а також електронну логістику та бухгалтерський облік. Таким чином, в ЄС проводиться активне регулювання діяльності суб'єктів підприємництва, особливо підприємств малого та середнього бізнесу, з використанням форм та методів, що враховують потреби європейської економічної інтеграції.

На відміну від розвинутих країн, країни що розвиваються або країни з перехідною економікою мають набагато менше ресурсів для фінансування підтримки підприємництва і здійснюється вона в умовах, коли процес створення сприятливого підприємницького середовища ще далеко від завершення. Реаліями для цієї групи країн виступає висока корупція, нерозвиненість державних і суспільних інститутів захисту прав суб'єктів підприємництва, велика тіньова економіка, низький рівень життя населення тощо. Усі вищезазначені фактори, що перешкоджають нормальному функціонуванню всіх підприємницьких структур, особливо малому та середньому підприємству, характерні і для України. У зв'язку з цим методи підтримки малих і середніх підприємств у країнах, що розвиваються і країнах з перехідною економікою мають великий інтерес для системи державної підтримки малого підприємництва, що формується в Україні. Тому доцільно визначити особливості розвитку малого бізнесу у країнах, що розвиваються.

Так, у **Бразилії** провідною спеціалізованою організацією, що координує і фінансує численні програми адресної підтримки малих підприємств є Бразильська служба підтримки мікро- і малих підприємств (SEBRAE). Фінансування Служби здійснюється не прямо з бюджету країни, а через Національний інститут соціального страхування Міністерства соціального захисту і праці. Кошти для фінансування складаються з відрахувань у розмірі 0,3% від відповідного соціального збору, базою для нарахування якого служить фонд заробітної плати на підприємствах. Далі вони розподіляються по регіональним підрозділам служби та використовуються для підтримки на місцях. Зараз у Бразилії діють програми фінансової підтримки малого підприємництва у трьох напрямках: гарантії і кредити для малого бізнесу; венчурне фінансування малих підприємств; програми мікрокредитування.

Сьогодні особлива роль у сфері державної підтримки малого та середнього підприємництва в Бразилії приділяється Федеральній програмі «Підприємець», яка координується безпосередньо Адміністрацією Президента і Бразильським Урядом. Спочатку при розробці Програми акцент робився на створення умов для розвитку підприємництва (усунення бар'єрів на шляху розвитку малих підприємств, мобілізація підприємців і підприємницьких можливостей) і розвиток самих інструментів підтримки. Особливе значення надавалося навчання підприємців і розвитку підприємницької культури. Друга стадія Програми почалася в жовтні 2000 р. На перший план виходять заходи щодо зниження рівня банкрутства малих підприємств, залучення їх у національне виробництво, зменшення кількості незареєстрованих підприємств, навчання кадрів для підприємництва. Особлива увага приділялась створенню об'єднань підприємницьких структур (кластерів) і стимулюванню випуску малими та середніми підприємствами експортної продукції. Третя стадія Програми підтримки і розвитку підприємництва Бразилії була почата в червні 2001 р. і була націлена, в основному, на мобілізацію і підтримку різних асоціацій і об'єднань малих і середніх підприємств. Важливу роль грає розроблена і реалізована Бразильською службою підтримки мікро- і малих підприємств Програма місцевого (регіонального) соціально-економічного розвитку, важливим аспектом якої є забезпечення можливості доступу малих та середніх підприємств до мікрокредитів, особливо у районах з низьким індексом соціально-економічного розвитку.

У **Китаї** уряд відводить велику роль в економіці країни розвитку малого та середнього підприємництва. Так, на долю малих та середніх підприємств припадає 50% ВВП, 60% обсягу промислового виробництва, 75% створених нових робочих місць. Мале підприємництво Китаю є науковим двигуном країни, завдяки тому, що малі підприємства пропонують найбільшу кількість інноваційної продукції і технічних винаходів. Для стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва було здійснено наступні заходи: впроваджено однокрокову реєстрацію і процес узгоджень з метою спрощення і прискорення утворення нових компаній, створено спеціальний фонд, в якому суб'єкти малого та середнього підприємництва можуть отримати позики з низькими відсотками та субсидії для погашення отриманих позик. Підтримкою малого підприємництва у Китаї займається Китайський центр по координації і кооперації бізнесу, основне завдання якого полягає в створенні спеціальних умов для співпраці китайських і зарубіжних організацій по підтримці малого бізнесу; активно функціонують державні фонди по підтримці і розвитку діяльності малого і середнього підприємництва, основна задача яких полягає в забезпеченні гарантійними зобов'язаннями і заставами забезпеченням малих та середніх підприємств з метою отримання банківських позик на розвиток бізнесу; державна інформаційна служба CSMEO, яка займається наданням послуг з інформаційного консультування населення і підприємців з питань діяльності малого і середнього підприємництва через свій інтернет-сайт. Також малі та середні підприємства Китаю можуть розраховувати на підтримку іноземних фінансових організацій, які надають суб'єктам малого та середнього підприємництва позики та професійні консультації. Однією з головних проблем Китаю залишається корупція, яка негативно впливає як на фінансову систему країни в цілому, так і на розвиток підприємництва. Ще однією проблемою як для китайських так і для зарубіжних підприємців, які працюють на китайському ринку, є недостатній захист прав інтелектуальної власності.

У **Росії** державна підтримка малого підприємництва здійснюється через реалізацію заходів федеральних, регіональних (міжрегіональних), галузевих (міжгалузевих) і муніципальних програм розвитку і підтримки малого підприємництва. Основною метою Федеральної програми розвитку малого підприємництва є забезпечення сприятливих умов для його розвитку на основі підвищення якості і ефективності заходів державної підтримки на федеральному рівні. Реалізація заходів Федеральної програми здійснюється по шести розділах, що відображають пріоритетні напрями державної підтримки малого підприємництва: нормативно-правове забезпечення малого підприємництва; розвиток прогресивних фінансових технологій; реалізація пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва; підвищення ефективності використання створеної інфраструктури підтримки малого підприємництва і інформаційних систем; науково-методичне і кадрове забезпечення малого підприємництва, взаємодія із засобами масової інформації і пропаганда підприємницької діяльності; міжнародна співпраця у сфері малого підприємництва. Фінансове забезпечення Федеральної програми державної підтримки малого підприємництва Росії здійснюється щорічно за рахунок коштів федерального бюджету, коштів суб'єктів господарювання і коштів місцевих бюджетів. Обсяг обов'язкових щорічних коштів, що виділяються, указується у витратній частині федерального бюджету окремим рядком. Реалізація заходів щодо державної підтримки підприємництва здійснюється Федеральним фондом підтримки малого підприємництва. Що стосується регіональних програм, зараз державна підтримка малого підприємництва активно здійснюється у більшості суб'єктах Російської Федерації. Підтримка малого підприємництва на муніципальному рівні залежить від рівня розуміння проблеми главами муніципалітетів. Найпоширенішими формами підтримки малого бізнесу є надання малому підприємству муніципального замовлення, пільгової оренди, створення і фінансування структур, що надають підприємцям консультаційні та організаційні послуги.

До основних ринкових інститутів розвитку малого і середнього підприємництва в Російській Федерації можна віднести:

1. *Бізнес-інкубатори*: надають відібраним за конкурсом малим підприємствам із стажем роботи не більше одного року на пільгових умовах приміщення, засоби зв'язку, оргтехніку, необхідне устаткування, консалтингові, освітні і офісні послуги протягом трьох років. Зараз в Росії функціонує більше 30 бізнес-інкубатори.
2. *Регіональні венчурні фонди*: створюються з метою фінансування малих підприємств в науково-технічній сфері, формування яких забезпечується за рахунок коштів федерального і регіональних бюджетів, а також коштів приватних інвесторів.
3. *Гарантійні фонди*: створюються з метою розширення обсягу кредитування малих і середніх підприємств.
4. *Фонди прямих інвестицій*: працюють з швидко зростаючими підприємствами середнього бізнесу, що налічують до 250 працівників, і фінансують їх шляхом викупу додаткової емісії акцій.
5. *Промислові парки*: створюють умови для ефективної роботи ряду невеликих і середніх виробництв, де основною послугою, що надається промисловими парками, є надання в оренду або для викупу земельних ділянок і приміщень, а також забезпечення необхідної транспортної, логістичної і телекомунікаційної інфраструктури.
6. *Технопарки*: створюються відповідно до державної програми «Створення в Російській Федерації технопарків у сфері високих технологій».

У **Молдові** малі підприємства грають особливу роль, тому що в країні існує ряд об'єктивних передумов, що сприяють їх розвитку. Насамперед, це галузева структура економіки, яка ще до процесів реформування складалась з галузей переважних для малого підприємництва: сільського господарства, харчової, переробної та легкої промисловості. Система регулювання та підтримки малого підприємництва у Молдові зараз не враховує тих змін, що відбулися в економічній, політичній і соціальній сферах країни наприкінці ХХ – початку ХХІ століття.

У **Казахстані** у сфері малого підприємництва зайнято більше чверті загальної чисельності зайнятих у країні. Незважаючи на позитивні зміни в структурі обсягу продукції, виробленої суб'єктами малого підприємництва, більшість підприємств зайняті в оптовій та роздрібній торгівлі та посередницьких послугах. Однак рівень податкових надходжень від суб'єктів малого підприємництва не перевищує 10% від загального обсягу. Тому уряд країни приділяє велику увагу розвитку підприємництва. Розвиток та підтримка малого підприємництва здійснюється Агенцією по регулюванню природних монополій, захисту конкуренції та підтримки малого бізнесу. Державна підтримка малого підприємництва у Казахстані здійснюється на основі державних та регіональних програм підтримки та розвитку малого підприємництва за наступними напрямками: створення пільгових умов використання суб'єктами малого підприємництва державних фінансових, статистичних, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів, а також науково-технічних розробок та технологій; встановлення спрощеного порядку державної реєстрації суб'єктів малого підприємництва, ліцензування їх діяльності та сертифікації їх продукції; встановлення пільгового режиму оподаткування, сплати митних зборів (наприклад, податкові канікули, майнові гранти, податкові кредити, зниження податкових ставок, пільг по сплаті митних зборів та ін.); створення системи залучення та використання інвестиції вітчизняних та іноземних інвесторів для підтримки та розвитку суб'єктів малого підприємництва; підтримка зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого підприємництва, включаючи розвиток їх торгових, науково-технічних, виробничих та інших зв'язків з іноземними партнерами; організація діяльності суспільно-експертних комісій по розвитку малого підприємництва при уряді Казахстану та місцевих виконавчих органах влади. З метою створення у Казахстані сприятливого інституційного клімату агентством ініційовано створення «Республіканський інформаційно-виставочний центр з малого підприємництва», який повинен здійснювати трансферт технологій та інновацій; навчання основам підприємництва та менеджменту; науково-обґрунтовані прогнози потреб у спеціалістах у територіальному та галузевому розрізах; надання інформаційних послуг; організацію та проведення виставок продукції; розвиток інфраструктури підтримки малого підприємництва (наприклад, технопарки, бізнес-інкубатори, навчальні та консалтингові центри та ін.). Так, в Алмати був створений бізнес-інкубатор загальною площею більше 8000 кв. м, на території якого діє 31 виробниче підприємство у різноманітних галузях економіки. Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка малого підприємництва здійснюється через кредитування комерційними банками пріоритетних проектів за рахунок цільових державних займів на тендерній основі, пільгового кредитування суб'єктів через Фонд розвитку малого підприємництва, а також створення системи сільськогосподарських кредитних союзів. Для поширення доступу суб'єктів малого підприємництва до виконання держзамовлень агентство вважає необхідним впровадження схеми попереднього кредитування суб'єктів малого підприємництва. Крім того, уряд щорічно затверджує номенклатуру держзамовлень товарів, робіт та послуг, які будуть закуплені у малих підприємств. Також існує заборона на придбання держустановами імпортованих товарів, аналоги яких виробляються на малих підприємствах, що сприяє підвищенню попиту на вітчизняну продукцію.

Висновки. Проаналізувавши світовий досвід забезпечення розвитку малого підприємництва слід зауважити, що пряме запозичення практики регулювання суб'єктів підприємництва в країнах з розвинутою ринковою економікою на сьогоднішній день виявляється неефективним для України, але є дуже корисною з погляду перспективних напрямків подальшого розвитку й підтримки підприємництва. На відміну від розвинутих країн країни, що розвиваються, мають набагато менше ресурсів для фінансування підтримки підприємництва і здійснюється вона в умовах, коли процес створення сприятливого підприємницького середовища ще далеко від завершення. Усе це характерно і для України. Тому досвід саме цих країн має великий інтерес для системи державної підтримки малого бізнесу, що формується в Україні.

Але при розробці державних програм підтримки малих підприємств в першу чергу слід враховувати національні та регіональні особливості їхнього розвитку.

Література.

1. Уманець Т. В. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу: мезо- і мікрорівень: Монографія / Т. В. Уманець, Ю. О. Ольвінська, О. В. Лучакова – Донецьк: «ВІК», 2010. – 250 с.
2. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону : Монографія // За заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного – Одеса : Атлант, 2012. – 303 с.
3. Витковская Е. В. Статистические методы – инструмент изучения социально-экономических процессов / Е. В. Витковская, А. З. Подгорный, Ю.О. Ольвинская [и другие] // Историк-экономист С.Я.Боровой и проблемы современной истории экономики: к 110-летию со дня рождения С.Я.Борового: монография. - 2013. – С. 211-256.
4. Ольвінська Ю. О. Основні напрями підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємницької діяльності / Ю. О. Ольвінська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013.- №12. – С. 167-171.
5. Ольвінська Ю. О. Роль розвитку малого бізнесу у реструктуризації регіонального ринку праці / Ю. О. Ольвінська // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление трудовыми ресурсами: государство, регион, предприятие. – Донецк: ІЕП, 2006. – Т.2. – С. 345-350.
6. Самоєнкова О. В. Розвиток інфраструктури малого та середнього бізнесу в Україні / О. В. Самоєнкова, Ю. О. Ольвінська // Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. Випуск 37. Одеса: ОДЕУ, 2009. С. 166 – 170.
7. Ольвінська Ю. О. Роль менеджмент-освіти у розвитку малого бізнесу / Ю. О. Ольвінська // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. Спец. вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. – Київ: КНЕУ, 2007. - . Т. 1. - Ч. II. - С. 521-1013.

8. Ольвінська Ю. О. Ефективність функціонування малих підприємств регіону в сучасних умовах / Ю. О. Ольвінська // Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях: Міжнародна науково-практична конференція (24-25 квітня 2014). – Одеса, 2014 – С. 28-31.
9. Ольвінська Ю. О. Розвиток кредитування суб'єктів малого підприємництва / Ю. О. Ольвінська // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2007. – Вип. 25. – С. 266-270.
10. Ольвінська Ю. О. Роль банківського кредитування у розвитку малого бізнесу України / Ю. О. Ольвінська // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – Т. 1, № 4. – С. 203-206.
11. Ольвінська Ю. О. Конкурентоспроможність національної економіки як фактор інвестиційної привабливості / Ю. О. Ольвінська, О. І. Селезньов // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2004. – Вип. 17. – С. 295-301.

References.

1. Umanec, T.V. Olvinskaya, Yu.O. and Luchakova, O.V. (2010), *Metodi i modeli ocinyuvannya rozvitku malogo biznesu: mezo- i mikroriven: monografiya* [Methods and models of evaluation of small business, meso and micro: monograph], "VIK", Donetsk, Ukraine.
2. Podgornyj, A.Z. (2012), *Metodologiya statistichnogo zabezpechennya rozvitku regionu: monografiya* [The methodology of statistical support of regional development: Monograph], Atlant, Odessa, Ukraine.
3. Vitkovskaya, E.V. Podgornyj, A.Z. Olvinskaya, Yu.O. (2013), "Statistical methods - learning tool socio-economic processes", *Istoriik-ekonomist S.Ya.Borovoj i problemy sovremennoj istorii ekonomiki: k 110-letiyu so dnya rozhdeniya S.Ya.Borovogo: monografiya* [Economic historian S.Ya.Borovoy and problems of modern economic history: the 110th anniversary of the birth S.Ya.Borovogo: monograph], Baxva, Odessa, Ukraine, pp. 211-256.
4. Olvinskaya, Yu.O. (2013), "The main directions of improving the functioning of businesses", *Formuvannya rinkovix vidnosin v Ukraini*, vol. 12, pp. 167-171.
5. Olvinskaya, Yu.O. (2006), "The role of small business in the restructuring of the regional labor market", *Socialno-ekonomicheskie aspekty promyshlennoj politiki. upravlenie trudovymi resursami: gosudarstvo, region, predpriyatie* [Socio-economic aspects of industrial policy. Human resource management: state, region, enterprise], IEP, Donetsk, Ukraine, no. 2, pp. 345-350.
6. Samotoenkova, O.V. Olvinskaya, Yu.O. (2009), "Infrastructure development of small and medium business in Ukraine", *Visnik socialno-ekonomichnix doslidzhen*, vol. 37, pp. 166-170.
7. Olvinskaya, Yu.O. (2007), "The role of management education in the development of small business", *Formuvannya rinkovoi ekonomiki*, no.1, pp. 521-525.
8. Olvinskaya, Yu.O. (2014), "Effectiveness of small businesses in the region in modern conditions", *Materiali mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii* [Materials III International Scientific Conference], ONEU, Odessa, Ukraine, pp. 28-31.
9. Olvinskaya, Yu.O. (2007), "Development of small business lending", *Visnik socialno-ekonomichnix doslidzhen*, vol. 25, pp. 266-270.
10. Olvinskaya, Yu.O. (2007), "The role of bank lending to small business development in Ukraine", *Visnik Xmelnickogo nacionalnogo universitetu*, vol. 4, pp. 203-206.
11. Olvinskaya, Yu.O. Seleznov, O.I. (2004), "Competitiveness of the national economy as a factor of investment attractiveness", *Visnik socialno-ekonomichnix doslidzhen*, vol. 17, pp. 295-301.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2015 р.